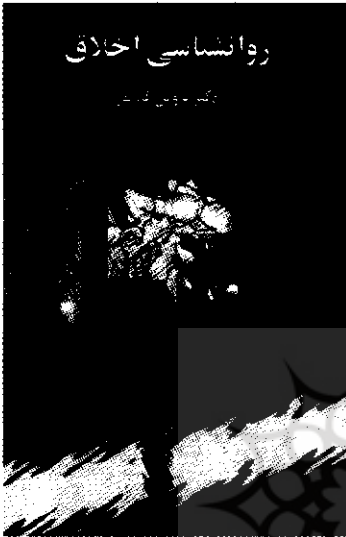

روانشناسی اخلاق

پروین کدیور: نشر آگه، چاپ دوم،

تهران، پاییز ۱۳۸۳.

اخلاق و مسائل آن رابطه عمیقی با مباحث تربیتی دارند. از این رو موضوعات اخلاقی در بخش عمده‌ای از مباحث تربیتی حضور پررنگی دارند. مبحث اخلاق را می‌توان از جنبه‌های مختلفی مورد بحث و بررسی قرار داد؛

تحلیل روانشناختی مقوله اخلاق از جمله موضوعاتی است که در حوضه مشترک روانشناسی و اخلاق مورد توجه جدی قرار گرفته است.

روانشناسان بنامی همچون «پیاژه» و «کهلبرگ» به این شاخه علاقه‌ای جدی نشان داده‌اند و از زوایای مختلفی به مباحث این شاخه علمی نگریسته‌اند.

کتاب «روانشناسی اخلاق» اثر دکتر «پروین کدیور» از جمله آثاری است که در این زمینه به فارسی عرضه شده‌اند. نویسنده اثر از صاحب‌نظران بنام رشته روانشناسی در ایران است و چنان‌که پیداست به موضوع مورد بحث توجه و عنایت ویژه‌ای داشته‌اند.

اثر در پنج فصل و سه پیوست تنظیم شده است. این اثر را می‌توان مجموعه مباحثی در باب دیدگاه‌ها و تحلیل‌های «پیاژه» و «کهلبرگ» دربارهٔ اخلاق و تحول اخلاقی دانست.

کتاب فاقد هرگونه مقدمه یا پیشگفتاری است و پس از فهرست، فصل اول کتاب با عنوان «نظریه پیاژه در تحول اخلاقی» آغاز می‌شود. در این فصل با ذکر درآمدی بر نظریهٔ یادشده به گزارشی اجمالی از کتاب «قضاوت‌های اخلاقی کودک» پرداخته شده است. پیاژه نظریهٔ خود را در محدودهٔ روانشناسی کودک بررسی می‌کند، چرا که اگرچه بازهٔ زمانی تحول اخلاقی محدود به دورهٔ کودکی نیست، اما مهم‌ترین و اساسی‌ترین بخش این بحث در دورهٔ کودکی قابل طرح است.

گفته می‌شود که عقاید روانشناسانی همچون «پیاژه» در افکار و آرای «کانت» در زمینهٔ «اخلاق دستوری» و «اخلاق آزاد» ریشه دارد. البته مباحث «کانت» به دیدگاه شناختی او متکی است؛ از این رو با تعبیهٔ مقوله‌ای به نام «وجدان»، اخلاق واقعی را «اخلاق خودپیرو» می‌داند نه آنچه به مقتضای قوانین و متکی به عامل تابعیت انجام می‌گیرد.

به عقیدهٔ «پیاژه» رشد شناختی آدمی طی مراحل کیفی و کمی متفاوتند، به وجود می‌آید و اگرچه این مراحل با نظم معین و در زمانی نسبتاً مشخص ظاهر می‌شود و در همهٔ افراد همانند است، اما هر فرد ضمن پیروی از طرح‌های عمومی رشد شناختی، ویژگی‌های خاص خود را دارد. این دیدگاه به طور ضمنی به نظریهٔ خودپیروی اخلاقی «کانت» نظر دارد.

«پیاژه» در «تحول اخلاقی» در دو مرحله «به کار بستن قواعد» و «آگاهی از قواعد» به بحث واقع‌گرایی و نسبی‌گرایی اخلاقی می‌پردازد. در پایان این بحث نویسنده کتاب مواردی از داستان‌های «پیاژه» در مورد بی‌دقتی آورده است و با طراحی پرسش‌هایی در مورد داستان‌ها به بررسی اخلاقی کودک در این مورد می‌پردازد. فصل اول کتاب با اشاراتی به مطالعات و تحقیقات «دپالما»، «کیزی»، «هافمن» و «وینریب» و یافته‌های آنان در زمینه مورد بحث به پایان می‌رسد.

فصل دوم به معرفی و بررسی نظریه «کهلب‌رگ» در تحول اخلاقی اختصاص یافته است.

از نظر کهلب‌رگ رشد اخلاقی در سه سطح قابل بررسی است؛ «سطح اخلاق پیش‌قراردادی»، «سطح اخلاق قراردادی» و «سطح اخلاق فراقراردادی». در سطح اول دو مرحله مفروض است «مرحله اخلاق بر پایه تنبیه و اطاعت» و «مرحله اخلاق ابزارگونه نسبی» (لذت‌گرایی نسبی)؛ او در سطح دو نیز، دو مرحله فرض می‌کند «مرحله اخلاق پسر خوب و دختر خوب» و «مرحله اخلاق براساس قانون و نظم» و سرانجام در سطح نهایی تحول اخلاقی، فرد پس از «مرحله اخلاق براساس پیمان اجتماعی» به «مرحله اخلاق براساس اصول جهانی» می‌رسد. این مراحل در نهایت به پنج جهت گیری تقلیل یافت و مرحله ششم حذف شد. «کهلب‌رگ» نشان داد که مرحله پنجم نیز در رشد قضاوت‌های اخلاقی به ندرت قبل از بیست سالگی ظاهر می‌شود. نظریه شناختی - که «کهلب‌رگ» نیز به آن تعلق

خاطر دارد - بر استدلال اخلاقی تأکید دارد و نه بر رفتارهای واقعی و این امر اشکالی است که دیگران بر این نظریه می‌گیرند.

فصل سوم کتاب با عنوان «از نظریه تا عمل» به سوابق تحقیقاتی، مبانی نظری، فلسفی و روش شناختی می‌پردازد؛ ضمن آن‌که به دلالت‌ها و پیامدهای آن‌ها در تربیت اخلاقی پرداخته می‌شود.

فصل چهارم کتاب به دیدگاه شناختی و محدودیت‌های نظری آن پرداخته است؛ علاوه بر آن به انتقادات از نظرات «پیاژه» و «کهلبرگ» اشاراتی شده است.

فصل پنجم به دیدگاه شناختی - اجتماعی و تحول اخلاقی می‌پردازد. در این فصل به جبرگرایی دوجانبه، انواع سرمشق‌گیری و فرایندهای یادگیری مشاهده‌ای (توجه، یادداری، تولید رفتار و انگیزش) پرداخته شده است. بحث دیگر این فصل ارزیابی و بررسی نسبت این نظریه با نظریات دیگر است.

در پایان کتاب سه پیوست آمده است که دو مورد اول به ترتیب به داستان‌های کوتاه «پیاژه» و «کهلبرگ» درباره قضاوت‌های اخلاقی اختصاص دارد؛ پیوست سوم نیز به پرسشنامه داوری‌های اجتماعی براساس شش داستان مربوط است. این سه پیوست عمدتاً ترجمه‌اند و چنان‌که پیداست به داستان‌هایی می‌پردازد که «پیاژه» و «کهلبرگ» برای سنجش تحول اخلاقی کودکان طرح کرده‌اند و با طرح پرسش‌های مختلف به این سنجش می‌پردازند. «رست» نیز در پیوست سوم با تکیه بر

داستان‌هایی از این دست پرسش‌نامه‌هایی طرح کرده که به آزمون و سنجش تحول اخلاقی کودکان اختصاص دارد.

کتاب روانشناسی اخلاق با تلاش «انتشارات آگه» به طبع رسیده و چاپ اول آن در سال ۱۳۷۸ بوده است. با توجه به محتویات، کتاب از انسجامی قابل قبول برخوردار است و برای دانشجویان روانشناسی و تربیت، به ویژه علاقه‌مندان به مباحث «پیاژه» و «کهلبرگ» در این باب، می‌تواند اثری سودمند باشد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

شروېشگاه علوم انساني ومطالعات فرهنگي
پرتال جامع علوم انساني